

บทที่ 1

การซื้อขายสินค้าเกษตรในประเทศไทย

ประชากรของประเทศไทยส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมและบางส่วนประกอบการเกี่ยวกับอุตสาหกรรมการเกษตร หรือประกอบธุรกิจเกี่ยวกับสินค้าเกษตร ดังนั้นรายได้ที่สำคัญของประชากรส่วนใหญ่ของประเทศไทยได้แก่ รายได้จากสินค้าเกษตร การที่ราคาสินค้าดังกล่าวมีราคาตกต่ำย่อมส่งผลกระทบต่อสภาพความเป็นอยู่ของประชากรส่วนใหญ่ ทำให้รัฐต้องเข้าไปแทรกแซงราคาสินค้าดังกล่าว ดังนั้นในบทนี้จะได้กล่าวถึงรูปแบบและโครงสร้างของตลาดสินค้าเกษตรของไทยและความสัมพันธ์ระหว่างเกษตรกรผู้ผลิตกับผู้ประกอบการเกี่ยวกับอุตสาหกรรมการเกษตรและผู้ประกอบธุรกิจการเกษตรซึ่งมีผลต่อการประกอบธุรกิจการเกษตรเพราะราคาสินค้าไม่สมดุลกับต้นทุนการผลิต ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับธุรกิจการเกษตร เพื่อจะได้เป็นตัวอย่างและศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับปัญหาการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าโดยศึกษาเน้นหนักถึงระบบการค้าข้าวและยางพาราของประเทศไทยเพราะเกษตรกรนิยมสินค้านี้ดังกล่าว แต่ราคาของสินค้านี้ดังกล่าวไม่แน่นอนมีการผันผวนสูงทำให้เกษตรกรมีรายได้ต่ำก่อให้เกิดภาระกับรัฐบาลต้องแก้ปัญหาราคาสินค้าตกต่ำโดยการแทรกแซงราคาสินค้า ดังนั้นในบทนี้จะได้กล่าวถึงรูปแบบการซื้อขายสินค้าเกษตรเพื่อเป็นข้อมูลในการศึกษาวิเคราะห์ถึงแนวทางในการแก้ไขปัญหาสินค้าเกษตรมีราคาตกต่ำในบทที่ 2

การซื้อขายสินค้าเกษตรมีหลายวิธี แต่สามารถแบ่งเป็นวิธีใหญ่ ๆ ดังนี้

1. แบ่งตามลักษณะการประกอบการ แบ่งได้ดังนี้

1.1 การซื้อขายสินค้าเกษตรโดยตรง หมายถึงการที่ผู้ผลิตซึ่งได้แก่เกษตรกรขายผลิตผลทางเกษตรให้แก่ผู้บริโภคหรือผู้ประกอบการโดยตรงและไม่ผ่านระบบการตลาด บุคคลดังกล่าวอาจเป็นพ่อค้าระดับไร่นาหรือพ่อค้าระดับท้องถิ่น และโรงงานแปรรูปเช่นการซื้อขายอ้อยระหว่างชาวไร่

กับกลุ่มโรงงานน้ำตาล ที่อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี การที่ชาวานำข้าวไปขายให้แก่โรงสี หรือการขายข้าวโพดฝักอ่อนของกลุ่มเกษตรกรตำบลห้วยหมอนทอง อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม เป็นต้น¹

1.2 การซื้อขายสินค้าเกษตรโดยผ่านระบบตลาด หมายถึง การที่เกษตรกรได้นำผลผลิตของตนไปขายในท้องตลาด

คำว่าตลาดหมายถึงสถานที่ซึ่งเป็นแหล่งในการซื้อขายสินค้าหรือรวบรวมข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับความต้องการและปริมาณสินค้า

สำหรับคำว่า ตลาดสินค้าเกษตร หมายถึงสถานที่ซึ่งเป็นแหล่งในการซื้อขายสินค้าเกษตรจะเป็นประเภทเดียวหรือหลายประเภทก็ได้ สำหรับสถานที่ทำการซื้อขายจะมีหรือไม่ก็ได้ แต่จะต้องมีการแข่งขันในการรับซื้อสินค้าและเป็นแหล่งข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการผลิตหรือความต้องการสินค้าประเภทใดประเภทหนึ่งหรือหลายประเภทก็ได้ เช่น ตลาดกลางไข่ของกระทรวงพาณิชย์เป็นแหล่งกลางในการซื้อขายไข่ไก่ ตลาดข้าวของกระทรวงพาณิชย์ที่ทำโรงโม่ หรือตลาดซื้อขายข้าวโพดที่อำเภอท่าเรือ จังหวัดอยุธยา เป็นต้น สำหรับโครงสร้างของตลาดส่วนใหญ่จะประกอบด้วยสถานที่ตั้งของตลาด ผู้ประกอบการซึ่งได้แก่ ผู้ผลิต ผู้ประกอบการธุรกิจการเกษตร และผู้ประกอบการอุตสาหกรรมเกษตร ซึ่งโครงสร้างของไทยจะประกอบด้วย

1.2.1 ตลาด เป็นสถานที่สำหรับทำการซื้อขายหรือเป็นแหล่งข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการผลิตสินค้าเกษตรประเภทใดประเภทหนึ่งหรือหลายประเภท สำหรับตลาดข้าวที่สำคัญได้แก่ ท่าข้าวกำนันตรง อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์ ส่วนตลาดยางพาราสำคัญได้แก่ตลาดกลางยางพารา ที่อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เป็นต้น

¹ วิชา พันธุ์รัตน์ "ตลาดสินค้าเกษตรกร : ภาพรวม" วารสารเศรษฐกิจและสังคม 26 (กรกฎาคม - สิงหาคม 2532) หน้า 6.

1.2.2 ผู้ประกอบการ หมายถึงบุคคลที่ทำธุรกิจเกี่ยวกับสินค้าเกษตร ได้แก่

ก. ผู้ผลิต หมายถึงผู้ทำหน้าที่ผลิตและนำสินค้าของตนมาขายยังตลาดหรือแหล่งที่รับซื้อผลิตผลทางการเกษตร สำหรับข้าวได้แก่ชาวนา ส่วนยางพาราได้แก่ ชาวสวนยาง เป็นต้น

ข. ผู้ประกอบธุรกิจการเกษตร หมายถึงบุคคลซึ่งทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการนำเอาสินค้าจากผู้ผลิตไปสู่ผู้บริโภคหรือผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมขั้นต่อไป ซึ่งแบ่งได้ดังนี้

พ่อค้าระดับไร่นาและระดับท้องถิ่นเป็นผู้รับซื้อผลผลิตจากเกษตรกรรายย่อยในปริมาณน้อย ณ ไร่ของเกษตรกร บางครั้งจะให้สินเชื่อแก่เกษตรกรซึ่งอาจเป็นในรูปของเงินสดหรือปัจจัยการผลิต พ่อค้าระดับไร่นาและระดับท้องถิ่นสำหรับข้าวและข้าวโพด พ่อค้ารายย่อย ร้านรับซื้อพืชไร่ในหมู่บ้าน หรือตำบล หรือร้านค้าประจำหมู่บ้าน ร้านขายอุปกรณ์การเกษตรต่างๆ หรือเกษตรกรรายใหญ่ซึ่งมีทุนในการรับซื้อสินค้าเกษตร เป็นต้น

พ่อค้าระดับภูมิภาค พ่อค้าประเภทนี้ส่วนใหญ่จะเป็นผู้รับซื้อสินค้าจากเกษตรกรหรือพ่อค้าในตลาดท้องถิ่นแล้วนำไปขายในตลาดระดับภูมิภาค

พ่อค้าหอยหรือร้านหอยคือ พ่อค้าที่ทำหน้าที่ติดต่อการซื้อขายระหว่างพ่อค้าตลาดกลางปลายทางกับลูกค้าซึ่งเป็นพ่อค้าในตลาดท้องถิ่น และตลาดภูมิภาค โดยการแจ้งราคาซื้อของสินค้าในตลาดกลางปลายทางให้แก่ลูกค้าและเป็นตัวแทนของลูกค้าในการดูแลการส่งมอบและเก็บเงินค่าสินค้าที่ส่งมอบคืนไปยังลูกค้า ทั้งนี้โดยได้รับค่าตอบแทนเป็นเปอร์เซ็นต์ของปริมาณการค้า อย่างไรก็ตามการแข่งขันระหว่างพ่อค้าเหล่านี้ทำให้มีการให้บริการแก่ลูกค้าเพิ่มขึ้น เช่น การให้เงินค่าสินค้าแก่ลูกค้าล่วงหน้าทั้งระยะสั้นและระยะยาวและทำการซื้อขายล่วงหน้าแทนลูกค้าหรือกับพ่อค้าในตลาดกลางปลายทาง พ่อค้าเหล่านี้ส่วนใหญ่จะทำธุรกิจเฉพาะสินค้าเกษตรบางอย่าง หรืออย่างหนึ่งเป็นหลักปัจจุบันนี้กล่าวได้ว่าพ่อค้าร้านหอยได้ทำหน้าที่มากกว่าเป็นพ่อค้าหอยในสมัยก่อนและพ่อค้าบางราย

ได้ดำเนินธุรกิจเป็นพ่อค้าขายส่งไปแล้ว

พ่อค้าขายส่งระดับประเทศเป็นผู้ซื้อสินค้าจากพ่อค้าในตลาดท้องถิ่นหรือในตลาดกลางปลายทาง (ตลาดภูมิภาค) โดยตรงหรือผ่านตัวแทนแล้วทำการปรับปรุงคุณภาพ จัดชั้นคุณภาพเก็บรักษาบรรจุหีบห่อให้เหมาะสมและตรงตามความต้องการของผู้บริโภคจากนั้นจะส่งไปยังผู้บริโภคหรือผู้ซื้อตามเวลา ปริมาณ และสถานที่ที่ผู้ซื้อต้องการ โดยที่ปริมาณการขายต่อครั้งจะมากกว่าการขายปลีก พ่อค้าขายส่งบางรายอาจเป็นตัวแทนจำหน่ายแต่ผู้เดียวของโรงงานแปรรูปสินค้าเกษตร และมีการให้เครดิตสินค้าแก่พ่อค้าในตลาดระดับอื่น

พ่อค้าส่งออก เป็นผู้ทำหน้าที่ขายส่ง แต่จะขายส่งให้แก่ลูกค้าที่อยู่ต่างประเทศ พ่อค้าเหล่านี้ส่วนใหญ่มักจะเป็นห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทที่จดทะเบียนและได้รับใบอนุญาตในการส่งสินค้าเกษตรทั่วไปหรือเฉพาะอย่างออกนอกราชอาณาจักร สำหรับพ่อค้าส่งออกสินค้าเกษตรบางชนิดจะต้องมีคุณสมบัติตามที่กฎหมายกำหนดไว้จึงจะสามารถขอใบอนุญาตในการส่งออกเช่น พ่อค้าส่งออกข้าว ข้าวโพด ผลิตภัณฑ์มันสำปะหลัง ปอและสินค้าเกษตรอื่น ๆ ที่อยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐบาล พ่อค้าส่งออกเกือบทั้งหมดจะมีสำนักงานอยู่ในหรือใกล้กรุงเทพฯ ทั้งนี้เพราะกรุงเทพฯ เป็นศูนย์กลางของการติดต่อทั้งภายในประเทศและประเทศต่างๆ ทั่วโลก แม้ว่าสินค้าเกษตรบางชนิดจะส่งออก ณ โถงตั้งของพ่อค้าส่งออกโดยไม่ต้องผ่านกรุงเทพฯ ก็ตาม แต่การบริหารและการตัดสินใจการซื้อขายจะเกิดขึ้นในกรุงเทพฯ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่เรียกกันอยู่เสมอว่า ราคาตลาดกรุงเทพฯ

การประกอบธุรกิจของพ่อค้าส่งออกจะแตกต่างจากพ่อค้าขายส่งภายในประเทศเพราะพ่อค้าส่งออกส่วนใหญ่จะทำการซื้อหรือขายสินค้านำล่วงหน้าโดยรับเงินทุนหมุนเวียนส่วนหนึ่งจากธนาคาร เช่นการขอให้ธนาคารออกเลตเตอร์ออฟเครดิต (Letter of Credit หรือ L/C) นอกจากนี้ ผู้ส่งออกบางรายจะให้ความช่วยเหลือในด้านเงินทุนหมุนเวียนแก่ลูกค้าประจำ เช่น พ่อค้าในตลาดกลางท้องถิ่นและพ่อค้าในตลาดกลางปลายทาง

องค์กรของรัฐ ได้แก่ องค์กรหรือสถาบันซึ่งจัดตั้งขึ้นโดยการรวมตัวของเกษตรกรหรือจัดตั้งขึ้นโดยรัฐบาล เช่น กลุ่มเกษตรกร สหกรณ์การเกษตร องค์การตลาดเพื่อเกษตรกร ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ฯ ลักษณะการดำเนินงานของสถาบันและรัฐวิสาหกิจเหล่านี้เป็นการดำเนินการตามนโยบายของรัฐบาลเพื่อส่งเสริมและช่วยเหลือเกษตรกรให้มีอำนาจต่อรองในการขายและลดขั้นตอนการตลาดของสินค้าเกษตรมิให้มีวัตถุประสงค์ในการแสวงหากำไร

ค. ผู้ประกอบการอุตสาหกรรมเกษตร หมายถึง ผู้ที่ประกอบกิจการอุตสาหกรรมโดยใช้สินค้าเกษตรเป็นวัตถุดิบในการผลิตสินค้า ได้แก่

พ่อค้าโรงงานแปรรูป เป็นผู้ที่ดำเนินกิจการแปรรูปสินค้าโรงงานแปรรูปอาจตั้งอยู่ในท้องถิ่นในภูมิภาคในหรือใกล้ตลาดปลายทางกรุงเทพฯ พ่อค้าเหล่านี้จะรับซื้อสินค้าซึ่งเป็นวัตถุดิบของโรงงานจากเกษตรกรจากพ่อค้าท้องถิ่นหรือพ่อค้าระดับภูมิภาค แล้วทำการแปรรูปและส่งสินค้าที่ผลิตได้ออกจำหน่ายทั้งภายในและต่างประเทศ สำหรับข้าวได้แก่โรงสี ส่วนข้าวโพคได้แก่โรงงานอาหารสัตว์

1.2.3 วิธีการตลาดสินค้าเกษตร หมายถึง

กระบวนการที่เกษตรกรนำสินค้าเกษตรไปสู่ผู้บริโภค ซึ่งขั้นตอนดังกล่าวอาจกระทำโดยการที่เกษตรกรนำสินค้าไปสู่ผู้บริโภคโดยตรงหรือผ่านกระบวนการของผู้ประกอบการเกี่ยวกับอุตสาหกรรมเกษตรหรือผู้ประกอบการเกษตร การกำหนดราคาสินค้าอาศัยความพอใจของผู้สัญญา ดังนั้นบุคคลดังกล่าวจึงมีบทบาทในการกำหนดราคาสินค้าเกษตรโดยคิดคำนวณจากราคาที่ผู้บริโภคจะต้องชำระหักด้วยค่าใช้จ่ายในการประกอบการ อาทิ เช่นค่าใช้จ่ายในการรวบรวมสินค้า ค่าขนส่งและกำไรที่ตนคาดว่าจะได้รับเท่ากับราคาที่บรรดาบุคคลเหล่านี้จะรับซื้อสินค้าจากเกษตรกร หากวิถีตลาดมีความซับซ้อนและต้องผ่านคนกลางจำนวนมาก มีผลทำให้ค่าใช้จ่ายการตลาดสูงขึ้นและทำให้ราคาที่เกษตรกรได้รับจากการขาย

ผลผลิตลดลง²

1.2.4 ประเภทของตลาดสินค้าเกษตร แบ่งได้ดังนี้
ตลาดกลาง หมายถึงสถานที่ซึ่งผู้ขายนำสินค้ามาขายให้กับผู้ซื้อภายใต้กฎเกณฑ์ของตลาด วิธีการซื้อขายจะเป็นการประมูลระหว่างผู้ซื้อผู้ขายและต้องประกาศแจ้งราคาสินค้าแต่ละประเภทในแต่ละวันให้แก่ประชาชนทราบ³ ตลาดกลางจะมีลักษณะต่างจากตลาดประเภทอื่นดังนี้

- แหล่งข้อมูลข่าวสารการตลาด ตลาดกลางเป็นแหล่งข้อมูลข่าวสารการตลาดซึ่งคอยปรับระบบการผลิตสินค้าให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด เพราะการซื้อขายในตลาดกลางจะทำโดยวิธีของการประมูลราคาระหว่างผู้ซื้อผู้ขายและประกาศราคาซื้อขายสินค้าแต่ละประเภทให้แก่ประชาชนทั่วไปเพื่อให้ทราบถึงแนวโน้มความต้องการสินค้าแต่ละประเภท เช่นตลาดท่าข้าวกำนันตรกอำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์จะมีการประกาศราคารับซื้อข้าวชนิดต่างให้ประชาชนทราบทุกวัน

- แหล่งรวบรวมสินค้าการเกษตร เนื่องจากตลาดกลางเป็นแหล่งข่าวสารการตลาด ดังนั้นบรรดาเกษตรกรนิยมนำสินค้าของตนมาจำหน่าย ณ ตลาดดังกล่าว ขณะเดียวกันผู้ประกอบการนิยมนำมาทำการซื้อขายที่ตลาดดังกล่าวเพราะประหยัดเวลาในการรวบรวมสินค้าทำให้เกิดการรวบรวมและการกระจายสินค้าและข่าวสารไม่ซับซ้อนและเป็นการลดค่าใช้จ่ายทางการตลาด

²บุญจิต จิตาภิวัฒน์กุล, ลัดดา นิสาลบุตร ตลาดสินค้าเกษตรกรรมกับเศรษฐกิจไทย พิมพ์ครั้งที่ 3 , (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช พ.ศ. 2528), หน้า 7.

³สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ : กองประสานความร่วมมือภาครัฐบาลและเอกชน "การดำเนินงานพัฒนาตลาดสินค้าเกษตรในช่วงแผนฯ 6" วารสารเศรษฐกิจและสังคม 26: (กรกฎาคม - สิงหาคม 2532) หน้า 18.

ทำให้เป็นผลดีแก่ผู้ผลิตและผู้บริโภคเพราะการที่มีผู้ซื้อผู้ขายจำนวนมากทำให้มีการแข่งขันด้านการกำหนดราคาสินค้าที่เป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย

- สถานที่ในการจัดคุณภาพของสินค้า ตลาดกลางจะมีระบบการบรรจุหีบห่อสินค้าตามชั้นคุณภาพเพื่อเพิ่มมูลค่าเพิ่มของผลิตผลเกษตร เช่นตลาดกลางสินค้าเกษตรที่เมืองรีออตเตอร์ดัม ประเทศเนเธอร์แลนด์จะเป็นแหล่งในการจัดคุณภาพและบรรจุหีบห่อของสินค้าเกษตรของไทยซึ่งจะเข้าไปจำหน่ายยังสหภาพยุโรป เป็นต้น

- แหล่งอำนวยความสะดวกแก่ผู้ซื้อผู้ขายบนพื้นฐานของการแข่งขันอย่างมีระบบ เช่น โกดังเก็บสินค้า ระบบการประมูลสินค้า และการจัดคุณภาพสินค้า เป็นต้น ทำให้เป็นแรงจูงใจให้มีการแข่งขันด้านการให้ราคาของสินค้าทำให้กลไกแห่งราคาทำงานได้อย่างสมบูรณ์⁴

หากผู้ประกอบการต้องการได้รับการส่งเสริมจากกระทรวงพาณิชย์ นอกจากจะต้องมีกฎเกณฑ์ของตลาดทั่วไปแล้วยังต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขดังนี้

- สถานที่ตั้งตลาดกลาง สถานที่ตั้งของตลาดต้องมีพื้นที่จัดตั้งไม่น้อยกว่า 10 ไร่และสามารถเก็บรักษาเพื่อผลผลิตการเกษตรได้มีความจุไม่น้อยกว่า 2,000 เมตริกตัน

- ระยะทางระหว่างตลาดกลางแต่ละแห่ง ตลาดกลางซึ่งจัดตั้งขึ้นจะต้องมีระยะห่างจากตลาดที่ได้รับการจัดตั้งแล้วไม่ต่ำกว่า 50 กิโลเมตร

- คุณสมบัติของผู้บริหารตลาด ผู้บริหารตลาดจะต้องได้รับความเห็นชอบจากกระทรวงพาณิชย์⁵

⁴ "ชัยวัฒน์ คนจริง" การจัดตั้งและบริหารงานตลาดกลางสินค้าเกษตรกร" ข่าวพาณิชย์ ฉบับพิเศษ เนื่องในโอกาสครบรอบปีที่ 61 กรมพาณิชย์สัมพันธ์ กรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2524 หน้า 267 - 268

⁵ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ : กองประสานความร่วมมือภาคีรัฐบาลและเอกชน "การดำเนินงานพัฒนาตลาดสินค้าเกษตรในช่วงแผนฯ 6" หน้า 18.

สำหรับการซื้อขาย ณ ตลาดกลางข้าว ผู้ที่เข้ามาทำการซื้อขายในตลาดกลางส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรรายใหญ่ พ่อค้ารวบรวมระดับท้องถิ่น พ่อค้าระดับภูมิภาค และโรงสี การซื้อขายในตลาดกลางหรือท่าข้าวเป็นการประมูลราคาระหว่างผู้ซื้อกับผู้ขาย ตลาดกลางให้บริการ หน่วยซึ่งหน่วยกลาง (บริหารงานและเงิน) หน่วยกรรมกร และหน่วยอนุญาตตลาดการ^๕ เมื่อผู้ซื้อและผู้ขายตกลงราคากันได้แล้ว ผู้ขายจะไปรับเช็คหรือรับเงินที่หักค่าบริการแล้วจากเจ้าหน้าที่ของตลาดกลาง นอกจากนี้ตลาดกลางยังให้สินเชื่อแก่พ่อค้าผู้มาใช้บริการด้วย^๖

ตลาดกลางข้าวที่สำคัญได้แก่ ท่าข้าวกำนันทรง อำเภอยุหุคิรี จังหวัดนครสวรรค์ ท่าข้าวธนาคารเกษตรและสหกรณ์ อำเภอมือง จังหวัดขอนแก่น ตลาดกลางสินค้าเกษตรกรรม อำเภอมือง จังหวัดสุพรรณบุรี ท่าข้าวละไม อำเภอมือง จังหวัดพิษณุโลก เป็นต้น ตลาดกลางยางพาราที่สำคัญได้แก่ตลาดกลางยางหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

ประเภทของตลาดกลางสินค้าเกษตร แบ่งได้ดังนี้

- แบ่งตามขนาดของพื้นที่ในการซื้อขาย ดังนี้^๗
 - ตลาดกลางระดับไร่นา ตลาดดังกล่าวเป็นศูนย์กลางการซื้อขายใกล้แหล่งผลิต หรือไร่นา ข้อดีของตลาดประเภทนี้ช่วยให้เกษตรกรซึ่งไม่สามารถนำสินค้าไปขายยังตลาดแห่งอื่นเพราะขาดความสะดวกในการคมนาคมสามารถนำสินค้ามาขายในสถานที่ดังกล่าว

^๕ วิโรจน์ มโนนิโฆษ, "แนวพัฒนาตลาดกลางสินค้าเกษตรกรรมในประเทศไทย," วารสารเศรษฐกิจรายเดือน 21 (มกราคม 2524), หน้า 50.

^๖ อัมมาร สยามวาลา วิโรจน์ ณ ระนอง "ประมวลความรู้เรื่องข้าว" สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ : มูลนิธิสถาบันเพื่อการพัฒนาประเทศไทย 2533) หน้า 198

^๗ วิภา พันธุ์รัตน์ "ตลาดสินค้าเกษตรกรรม : ภาพรวม" หน้า 7-8.

- ตลาดกลางท้องถิ่นเป็นศูนย์ซื้อขายสินค้าภายในอำเภอต่าง ๆ หรือภายในจังหวัดใดจังหวัดหนึ่ง เช่นตลาดกลางของกรมส่งเสริมสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เป็นต้น
- ตลาดกลางระดับภูมิภาค เป็นแหล่งรับซื้อสินค้าจากจังหวัดต่างๆ
- ตลาดกลางระดับประเทศ เป็นตลาดกลางปลายทางอันเป็นแหล่งรวมสินค้าเกษตรจากแหล่งต่างๆและจากตลาดกลางแห่งนี้จะมีการส่งออกไปยังต่างประเทศและกระจายไปยังโรงงานแปรรูป หรือจำหน่ายเพื่อบริโภคมีการค้าในปริมาณมากเมื่อเทียบกับการค้าระดับอื่นตลาดกลางระดับประเทศที่สำคัญได้แก่ตลาดกลางชายฝั่ง ผลไม้และปศุสัตว์ ตลาดกลางท่าเรือของกรมการค้าภายใน ตลาดกลางยางพาราที่หาดใหญ่ และตลาดกลางข้าวที่ นครสวรรค์และพิษณุโลก เป็นต้น
- แบ่งตามการจัดองค์กรที่มีการจัดการของตลาด ดังนี้
 - ตลาดกลางแบบไม่มีระบบแบ่งเป็น^๐
 - ตลาดกลางแบบดั้งเดิม ซึ่งเป็นตลาดกลางที่มีลักษณะต่างคนต่างค้าในสถานที่ค้าของตนเอง แต่จะอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกัน การค้าเป็นไปโดยเสรี ส่วนใหญ่เป็นแบบต่อรองราคากันตัวต่อตัว ผู้ค้าอาจมีปัจจัยอำนวยความสะดวกเป็นของตนเอง เช่นคลังสินค้าเครื่องชั่ง ตวง วัด หรือรถบรรทุก ตลาดประเภทนี้ได้แก่ ตลาดปากคลองตลาด กรุงเทพมหานคร หรือตลาดสี่มุมเมืองที่ตำบลดอนเมือง เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นแหล่งในการรับซื้อผลไม้สดจากชาวสวน
 - ตลาดกลางแบบใหม่เป็นตลาดกลางที่มีผู้จัดตั้งขึ้นมามีสถานที่รวมให้ผู้ซื้อผู้ขายมาติดต่อกัน การค้ามีลักษณะของการประมูลไม่มีกฎหมาย

^๐ เรื่องเดียวกัน หน้า 8-10.

บังคับเช่นตลาดท่าข้าวกำนันทรง อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์ เป็นต้น

- ตลาดกลางที่มีระบบ เป็นตลาดกลางที่มีสถานที่ซื้อขายเพื่อเป็นแหล่งรวมให้ผู้ซื้อผู้ขายมาพบปะกันมีระบบการควบคุมตลาดหรือโครงสร้างการบริหารที่แน่ชัด การซื้อขายในตลาดอาจกระทำได้โดยตรงหรือผ่านนายหน้า วิธีการซื้อขายเป็นไปโดยเปิดเผยโดยวิธีการประมูลหรือต่อรองราคา เป็นตลาดที่มีกฎหมายรองรับและดำเนินการภายใต้กฎระเบียบ รวมทั้งมีบริการต่างๆ จากตลาดกลางเช่น คลังสินค้า ข่าวดสาร การคัดแยกคุณภาพสินค้าและการขนส่ง เช่น ตลาดกลางสินค้าซื้อขายพืชผลแห่งมะนิลา ประเทศฟิลิปปินส์ เป็นต้น

ตลาดข้อตกลง ได้แก่การซื้อขายโดยการทำข้อตกลงซื้อขายกันระหว่างบุคคลต่อบุคคล กลุ่มต่อกลุ่ม กลุ่มต่อบุคคลว่าผู้ซื้อสินค้าจากผู้ผลิตตามคุณภาพและราคาที่ได้ระบุเงื่อนไขต่างๆ เกี่ยวกับการผลิตหรือการตลาดของผลผลิตนั้น เกษตรกรจะได้ราคาสินค้าที่แน่นอน ผู้ซื้อจะได้หลักประกันในเรื่องปริมาณวัตถุดิบและราคาคงที่เช่นการตกลงซื้อขายเมล็ดมะม่วงหิมพานต์ระหว่างบริษัทมาบุญครองศิริชัยมะม่วงหิมพานต์กับเกษตรกรอำเภอครบุรี จังหวัดนครราชสีมา หรือการตกลงซื้อขายขิงสดระหว่างบริษัทญี่ปุ่นกับกลุ่มเกษตรกรอำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้น

ตลาดนัดเกษตรกร หมายถึงการจัดสถานที่เพื่อจัดแสดงและจำหน่ายสินค้า ดังนั้นตลาดดังกล่าวจึงเป็นกลไกเพื่อให้เกษตรกรมีช่องทางการตลาดให้เลือกเพิ่มขึ้นจากระบบปกติ ที่เกษตรกรเคยขายกับพ่อค้าคนกลางในระดับท้องถิ่น มาสู่การนำผลผลิตเข้ามาขายในจุดรวมหรือจุดนัดพบซึ่งมีการกำหนดขึ้นเป็นครั้งคราวตามความเหมาะสมและมีการเปิดเผย หรือประมูลราคาเพื่อให้เกษตรกรตัดสินใจเลือกจำหน่ายสินค้า ซึ่งทำให้ราคาไม่ตกต่ำ ขณะเดียวกันเป็นโอกาสให้เกษตรกรเข้าใจหลักเกณฑ์ วิธีการซื้อขายในรูปแบบที่มีการจัดเตรียมเครื่องมือในการตรวจสอบและจัดขึ้นคุณภาพ มาตรฐานสินค้า รวมทั้งการกำหนดราคาที่มีการ

ประกาศแจ้งให้เป็นที่รู้ทั่วกันในระหว่างเกษตรกรและพ่อค้า¹⁰ เช่น ตลาดนัดข้าวเปลือกโดยกระทรวงพาณิชย์เป็นผู้ประสานการค้าเนิงงานมีเป้าหมายอยู่ตามจังหวัดต่างๆ เป็นการซื้อขายแบบประมูลระหว่างพ่อค้ากับเกษตรกรและจะมีองค์กรหรือหน่วยงานของรัฐและภาคเอกชนเข้ามาเสริมการรับซื้อข้าวเปลือกตามความจำเป็น¹¹

1.3 การซื้อขายสินค้าเกษตรโดยการแทรกแซงของรัฐ

ประชากรส่วนใหญ่ของประเทศไทยประกอบอาชีพเกษตรกรรม การที่ราคาสินค้าเกษตรมีราคาตกต่ำทำให้รายได้ของเกษตรกรลดลง ก่อให้เกิดปัญหาด้านความมั่นคงและการกระจายรายได้ของภาคเกษตรกรรม รัฐจำเป็นต้องเข้ามาแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยการแทรกแซงราคาสินค้าเพื่อสร้างเสถียรภาพด้านราคาสินค้าเกษตร เช่น การพยุงราคาข้าวโดยมีการแทรกแซงการซื้อข้าวโดยกำหนดเป็นราคาประกัน

สำหรับการแทรกแซงราคาข้าวทำโดยประกันราคาข้าว "พยุงราคาข้าวแทรกแซงราคาข้าว และ ประสงค์ราคาข้าว เช่น โครงการแทรกแซงตลาดข้าวเปลือกของกระทรวงมหาดไทย โครงการรับซื้อข้าวเปลือกของกองทัพบก โครงการรับฝากและจำหน่ายข้าวเปลือกจากเกษตรกรโดยองค์การคลังสินค้าและธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร โครงการรับซื้อและเร่งระบายข้าวสารส่งออกเพื่อยกระดับราคาข้าวเปลือกต้นฤดู รับซื้อข้าวสารเพื่อแทรกแซงราคาจากโรงสีและกลุ่มเกษตรกร ให้เงินกู้ดอกเบี่ยต่ำแก่โรงสีเพื่อลดต้นทุนการเก็บกักข้าวการขยายข้าวโดยกรมการค้าต่างประเทศเป็นผู้ส่งออกเอง การให้แพ็คเกจเครดิตแก่

¹⁰ สุทธิพันธ์ จิราธิวัฒน์, "การปรับโครงสร้างการค้าของประเทศไทย" (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสถาบันเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2533) หน้า 6-26.

¹¹ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ : กองประสานความร่วมมือภาครัฐบาลและเอกชน "การค้าเนิงงานพัฒนาตลาดสินค้าเกษตรในช่วงแผนฯ 6" หน้า 17

ผู้ส่งออกจากธนาคารแห่งประเทศไทย เป็นต้น

2. แบ่งตามวิธีการซื้อขายสินค้าเกษตร

2.1 การซื้อขายสินค้าเกษตรโดยการส่งมอบทันที ได้แก่ การที่ทำสัญญาซื้อขายสินค้าเกษตรแล้วทำการส่งมอบสินค้าและชำระราคาโดยทันที หรืออาจมีการส่งมอบสินค้าภายในกำหนดสองถึงสามวัน เช่น การซื้อขายข้าวที่ทำข้าวก้านั้นตรง อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์ การซื้อขายระหว่างพ่อค้าท้องถิ่นกับตลาดปลายทาง เป็นต้น

2.2 การซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า ได้แก่ การทำสัญญาว่าจะทำการส่งมอบตามวันเวลาที่ระบุในสัญญา ซึ่งอาจเป็นระยะเวลา ตั้งแต่หกสิบวันขึ้นไป เช่น การขายข้าวในฤดูปักดำล่วงหน้าก่อนถึงฤดูการเก็บเกี่ยวให้แก่พ่อค้าคนกลาง^{1 2} การซื้อขายยางพาราระหว่างพ่อค้าด้วยกัน เป็นต้น

การใช้วิธีการซื้อขายสินค้าเกษตรแบบใดขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่างผู้ซื้อและผู้ขายเป็นสำคัญ เช่น การซื้อขายข้าว เกษตรกรส่วนใหญ่จะขายข้าวของตนให้กับพ่อค้าที่ตนคุ้นเคยหรือเชื่อถือเท่านั้นเพราะขาดยานพาหนะที่จะขนข้าวไปขายที่ตลาดกลาง หากทำการขายข้าวให้กับบุคคลอื่นซึ่งตนไม่รู้จักแม้จะให้ราคาดี แต่ก็ขาดความเชื่อถือเกี่ยวกับการชำระหนี้ นอกจากนี้บางครั้งการขายข้าวที่ตลาดกลางกับการขายข้าว ณ หน้าลานจะมีราคาไม่แตกต่างกันมากนักและมีความสะดวกมากกว่าการขายข้าวที่ตลาดกลาง

การซื้อขายมีลักษณะเป็นการแข่งขันโดยเสรีทั้งทางด้านผู้ซื้อและ

^{1 2} บันทึกการรายงานการประชุมการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 2 สมัยสามัญ ครั้งที่ 14/2529 (กรุงเทพมหานคร:สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา พ.ศ. 2529) หน้า 288 - 289.

ผู้ชาย¹³ ยกเว้นพ่อค้าบางคนอาจมีการ "ผูกขาด" ในการซื้อขายด้วยการปล่อยสินเชื่อให้เกษตรกรเพื่อใช้ในการผลิต หรือใช้ในการอุปโภคบริโภค

ส่วนพ่อค้าท้องถิ่นเป็นผู้รับซื้อข้าวเปลือกที่ลานนวดหรือยุ้งฉางของเกษตรกรด้วยการตรวจถึงแล้วนำไปจำหน่ายต่อให้พ่อค้าระดับสูงขึ้นไปหรือโรงสีด้วยการชั่งน้ำหนัก¹⁴ สำหรับพ่อค้าระดับท้องถิ่นจะมีสถานที่ซื้อขายแน่นอนเขตการรับซื้อข้าวอยู่ในอำเภอต่างๆ และแต่ละจังหวัดพ่อค้าท้องถิ่นส่วนใหญ่จะมีโกดังสินค้าเก็บข้าวเปลือกเพื่อรวบรวมให้มีปริมาณมากพอเพื่อนำไปขายให้พ่อค้านอกท้องถิ่นหรือโรงสี เพื่อเก็งกำไรถ้าเป็นพ่อค้าระดับท้องถิ่นรายใหญ่ก็มีโรงสีเป็นของตนเอง สำหรับพ่อค้าระดับภูมิภาคนั้น เมื่อรวบรวมข้าวเปลือกจากเกษตรกรและพ่อค้าระดับอื่นภายในท้องถิ่นแล้วจะนำมาจำหน่ายยังตลาดกลางภูมิภาคหรือโรงสีระดับภูมิภาค เพื่อแปรรูปต่อไป¹⁵

ในการซื้อขายข้าวเปลือกระหว่างเกษตรกรกับพ่อค้าหรือโรงสี ผู้ซื้อมักจะเป็นผู้จัดชั้นคุณภาพ โดยพิจารณาจากความยาว ความชื้นและความแกร่งของเมล็ดเป็นหลัก¹⁶

¹³ คมสัน รุ่งเรืองสรการ "ผลกระทบจากการลดราคาข้าวของสหรัฐอเมริกาที่มีต่อภาคเศรษฐกิจข้าวไทย (วิทยานิพนธ์ปริญญาเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ. 2532) หน้า 31.

¹⁴ สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย "โครงการศึกษาเพื่อปรับปรุงระบบตลาดสินค้าเกษตร ภาคกลางและภาคตะวันตก หน้า 4-8

¹⁵ สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย "โครงการศึกษาเพื่อปรับปรุงระบบตลาดสินค้าเกษตร ภาคกลางและภาคตะวันตก หน้า 4-11

¹⁶ เรื่องเดียวกัน หน้า 4-12

3. การกำหนดปริมาณสินค้า การกำหนดปริมาณสินค้าเกษตรอาจทำได้โดยการตรวจถึงที่ลานนวดหรือขังฉางให้แก่พ่อค้าระดับต่าง ๆ โรงสี หรือพ่อค้าที่เป็นเจ้าหนี้เงินกู้ตามความผูกพันเพื่อให้พ่อค้านำไปหักชำระหนี้ หรือ การชั่งน้ำหนัก

3.1 การกำหนดปริมาณของข้าว ชาวนาส่วนใหญ่นิยมกำหนดปริมาณข้าวซึ่งจะซื้อขายด้วยวิธีการตรวจถึงเพราะมีความสะดวกมากกว่า

3.2 การกำหนดปริมาณยางพารา ชาวนายางนิยมที่จะกำหนดยางที่จำหน่ายตามน้ำหนัก

4. การกำหนดราคาของสินค้าเกษตร การกำหนดราคาสินค้าเกษตรมักจะขึ้นอยู่กับกลไกการกำหนดราคาขึ้นอยู่กับปริมาณและความต้องการสินค้าซึ่งเกิดจาก

ฤดูกาล สินค้าเกษตรเป็นสินค้าที่มีการเก็บเกี่ยวตามฤดูกาลและเป็นของที่เสี้ง่าย แต่ความสามารถในการเก็บรักษาสินค้าของเกษตรกรมีต่ำ ทำให้เกษตรกรมีความจำเป็นที่จะต้องขายผลผลิตทันทีภายหลังจากการเก็บเกี่ยว ดังนั้นเมื่อถึงฤดูการผลิตปริมาณสินค้าจะมีมากเกินความต้องการราคาตกต่ำ แต่เมื่อสินค้าพ้นจากความครอบครองของเกษตรกรราคาสูงขึ้น เพราะบางครั้งความต้องการสินค้าของตลาดมีสูง แต่สินค้าส่วนใหญ่อยู่ในความครอบครองของพ่อค้า ทำให้พ่อค้าสามารถกำหนดราคาได้ตามความต้องการของตน

การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ การผลิตสินค้าประเภทต่างๆ ผู้ผลิตมักจะคำนึงถึงราคาสินค้าและความต้องการของตลาดเกี่ยวกับสินค้าประเภทนั้น ๆ เป็นสำคัญ ดังนั้นหากสินค้าใดมีราคาดี ผู้ผลิตทุกคนจะเปลี่ยนพฤติกรรมการผลิตมาผลิตสินค้าประเภทนั้น ๆ ทำให้สินค้ามากเกินความต้องการ ทำให้ราคาสินค้าตกต่ำ

การคาดคะเนของพ่อค้าคนกลางเกี่ยวกับราคาของสินค้า

พ่อค้าคนกลางถือเป็นส่วนหนึ่งของกลไกการตลาดที่ก่อให้เกิดแข่งขันด้านราคา เพราะพ่อค้าเป็นตัวกลางในการนำสินค้าจากผู้ผลิตมาสู่ผู้บริโภค ดังนั้นหากพ่อค้าเห็นว่าตลาดมีความต้องการสินค้าประเภทใดแล้วก็มีมักจะแข่งขันกันซื้อสินค้าประเภทนั้นเพื่อแสวงหากำไรทำให้สินค้ามีราคาสูงขึ้น

4.1 การกำหนดราคาข้าวข้าวชนิดต่าง ๆ มีระดับราคาแตกต่างกันตามจุดที่ซื้อขาย คุณภาพและฤดูกาลเช่นเดียวกับสินค้าเกษตรทั่วไปแล้ว อัมมาร สยามวาลา และวิโรจน์ ณ ระนอง กล่าวไว้ในแนวความคิดในการกำหนดราคาข้าวว่ามาจากทฤษฎีดั้งเดิมและทฤษฎีราคาต่างประเทศ ดังนี้¹⁷

แนวคิดที่หนึ่ง ทฤษฎีดั้งเดิม ทฤษฎีนี้เริ่มต้นจากเหตุผลที่ว่าอย่างน้อยที่สุดราคาข้าวจะต้องเท่ากับต้นทุนการผลิตหรือสูงกว่านั้น ดังนั้นราคาข้าวเปลือกที่ชาวนาขายแก่พ่อค้าคนกลางนั้นจะไม่ต่ำกว่าต้นทุนของชาวนารวมทั้งค่าแรงงาน และกำไรที่ชาวนาควรได้รับตามปกติ ราคาข้าวที่พ่อค้าคนกลางขายต่อไปเป็นทอด ๆ ก็จะต้องเท่ากับต้นทุนข้าวที่ตนซื้อมาจากชาวนาหรือคนกลางก่อนหน้านี้บวกกับต้นทุนในการขนส่งหรือการสี และกำไรตามปกติของตนไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งถึงระดับผู้ส่งออกหรือผู้บริโภคนภายในประเทศ ตามทฤษฎีนี้ผู้นำเข้าในต่างประเทศจะต้องซื้อข้าวในราคาที่เท่ากับต้นทุนซื้อข้าวของผู้ส่งออกบวกค่าใช้จ่ายในการส่งออก และภาษีส่งออกซึ่งกระทรวงพาณิชย์หรือกรมศุลกากรเก็บจากผู้ส่งออก

แนวคิดที่สอง ทฤษฎีราคาต่างประเทศ ทฤษฎีนี้เริ่มจากข้อสังเกตว่าราคาข้าวที่ซื้อขายกันในตลาดโลกเป็นราคาสูงสุด ที่ผู้ขายข้าวในประเทศจะพึงขายได้ ฉะนั้น รายรับของผู้ส่งออกก็จะเท่ากับราคาข้าวในตลาดโลกหักด้วยค่าใช้จ่ายในการส่งออกรวมทั้งภาษีส่งออก (ถ้ามี) ราคานี้เป็นราคาสูงสุดที่ผู้ส่งออกจะรับซื้อข้าวจากโรงสี โรงสีก็จะเอาราคาที่ตนได้รับเป็นตัวกำหนดราคาข้าวเปลือกที่ตนจะซื้อเข้าสีโดยหักค่าขนส่งมากรุงเทพฯ และหัก

¹⁷ อัมมาร ประมวลความรู้เรื่องข้าว หน้า 328.

ค่าใช้จ่ายในการสี พ่อค้าข้าวเปลือกที่ขายให้แก่โรงสีก็จะหักต้นทุนจากหน้าลานถึงโรงสีเป็นตัวกำหนดราคารับซื้อข้าวจากชาวนา

นอกจากนี้การกำหนดราคาหน้าโรงสีจากราคากรุงเทพฯ โดยที่ราคาข้าวจะถูกกำหนดจากสภาพการค้าข้าวระหว่างประเทศ ความต้องการบริโภคภายในประเทศ และสภาพการผลิตภายในประเทศ ปัจจัยทั้งสามนี้จะปรากฏชัดเจนที่กรุงเทพฯ ก่อน เนื่องจากตลาดกรุงเทพฯ เป็นศูนย์กลางของการค้าที่เป็นจุดประสานความต้องการบริโภคทั้งจากภายในและต่างประเทศ เข้ากับปริมาณผลผลิตที่มีอยู่โดยมีผู้ส่งออกทำหน้าที่ประสานความต้องการบริโภคจากต่างประเทศกับสภาพตลาดภายในประเทศซึ่งขึ้นอยู่กับชาวนาและโรงสีไทย

ในทางปฏิบัติผู้ค้าข้าวทุกประเภทกำหนดราคารับซื้อข้าว โดยใช้ทฤษฎีราคาต่างประเทศหักด้วยกำไรที่พ่อค้าคาดว่าจะได้รับ โดยไม่คำนึงถึงต้นทุนการผลิตของเกษตรกร

4.2 การกำหนดราคาซื้อขายยางพารา เนื่องจากยางพาราเป็นสินค้าซึ่งประเทศไทยทำการผลิตเพื่อทำการส่งออกจำหน่ายในต่างประเทศ เป็นส่วนใหญ่ร้อยละ 90 ดังนั้นการกำหนดราคาซื้อขายจึงกำหนดจากราคาของยางพาราในต่างประเทศที่พ่อค้าไปทำสัญญาซื้อขายล่วงหน้าหักด้วยกำไรและต้นทุนในการจัดการแล้วนำมากำหนดเป็นราคาซื้อขายภายในประเทศ¹⁸

5. กฎหมายเกี่ยวกับการซื้อขายสินค้าเกษตร ปัจจุบันประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายเกี่ยวกับการซื้อขายสินค้าประเภทนี้ทั้งระบบ แต่การซื้อขายสินค้า

¹⁸ คณะกรรมการนโยบายและแผนพัฒนาการเกษตรและสหกรณ์ นโยบายพัฒนายางพารา (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ 2532) หน้า 31.

ดังกล่าวอยู่ภายใต้บังคับของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยการซื้อขาย^{1๐} แต่สินค้าเกษตรบางประเภทมีความสำคัญและมีผลต่อความเป็นอยู่ของประชาชน ดังนั้นรัฐจึงเข้ามาแทรกแซงการกำหนดราคาให้เป็นธรรม เช่น การซื้อขายข้าว การซื้อขายข้าวนอกจากจะต้องอยู่ภายใต้บังคับของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยการซื้อขายแล้ว หากผู้ขายข้าวไม่ใช่ชาวนาจะต้องได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการควบคุมการค้าข้าวตาม พระราชบัญญัติการค้าข้าว พ.ศ. 2489^{๒๐} และต้องปฏิบัติตามประกาศกระทรวงเกษตรธิการ เรื่องห้ามตกข้าวแก่ชาวนา จ.ศ. 1239^{๒๑} สำหรับการซื้อขายยางพารา เนื่องจากประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคีของกลุ่มประเทศผู้ค้ายาง (International Natural Rubber Organization) ทำให้มีพันธะกรรมที่จะต้องปฏิบัติตามสัญญาดังกล่าว ดังนั้นประเทศไทยจึงออกกฎหมายควบคุมการค้ายางโดยบัญญัติให้ ผู้ขายจะต้องได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการควบคุมการค้ายางตามพระราชบัญญัติควบคุมยาง พ.ศ. 2481^{๒๒}.

6. ปัญหาและอุปสรรคของการซื้อขายสินค้าเกษตร สินค้าเกษตรเป็นสินค้าที่สำคัญของประเทศไทย แต่สินค้านี้ประสบปัญหาดังนี้

ปัญหาประการแรก ปัญหาด้านเศรษฐกิจระหว่างประเทศ เศรษฐกิจของไทยเปิดออกสู่ภายนอกมากขึ้น ทำให้มีการส่งสินค้าเกษตรไปจำหน่ายยังต่างประเทศ ดังนั้นราคาสินค้าเกษตรจึงถูกกำหนดจากราคาซึ่งเรียกว่าราคาตลาดโลก เป็นส่วนใหญ่แต่ปัจจุบันราคาสินค้าเกษตรของโลกผันผวนส่งผลกระทบต่อระดับราคาผลผลิตเกษตรและรายได้ของเกษตรกรมีความเสี่ยงมากขึ้น เช่นราคาข้าวโพด พ่อค้าจะคำนวณจากราคาที่ไซโล อ่าเกอท่าเรือ

^{1๐}ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 456.

^{๒๐}พระราชบัญญัติการค้าข้าว พ.ศ. 2489

^{๒๑}ประกาศกระทรวงเกษตรธิการ เรื่องห้ามมิให้ตกข้าวแก่ชาวนา

^{๒๒}พระราชบัญญัติควบคุมยาง พ.ศ. 2503

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และราคาหึ่งแข็งที่กรุงเทพฯ เป็นราคาของตลาดปลายทาง สำหรับการทราบราคาขณะเดียวกันต่างประเทศได้ห้ามไม่ให้รัฐบาลอุดหนุน การส่งออกสินค้าเกษตรทำให้โอกาสของการกระจายรายได้ไปสู่ชนบทเพื่อให้ เกษตรกรมีรายได้เพิ่มสูงขึ้นยุ่งยากและมีข้อจำกัดมากขึ้น²³

ปัญหาประการที่สอง ปัญหาด้านเกษตรกรผู้ผลิต

ปัญหาด้านความเสี่ยง เกษตรกรประสบกับความเสี่ยงทางด้านการ ผลิตและการตลาดอันเนื่องจากความไม่แน่นอนของราคาแม้กฎหมายจะบัญญัติที่ อนุญาตให้มีการรวมกลุ่มเกษตรกรการผลิต หรือระบบสหกรณ์การเกษตรเพื่อให้ มีอำนาจในการต่อรองกับกลุ่มพ่อค้าคนกลาง²⁴ (ประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 140 เรื่องกลุ่มเกษตรกร) เพื่อสร้างเสถียรภาพด้านราคาสินค้าเกษตรแต่ในทางปฏิบัติ การรวมกลุ่มของเกษตรกรไม่แพร่หลายและขาดประสิทธิภาพ เพราะที่ตั้งของกลุ่ม เกษตรกรการผลิตและสหกรณ์การเกษตรมักจะอยู่ไกลต้องเสียเวลาและค่าใช้จ่าย ในการเดินทางไปติดต่อสูง ยากแก่การที่คนในท้องที่ต่างๆ ในชนบทจะเข้าเป็น สมาชิกและเข้าร่วมงานด้วย ทำให้การรวมกลุ่มเพื่อต่อรองราคาสินค้าของ เกษตรกรมีประสิทธิภาพที่ต่ำและไม่สามารถที่จะต่อรองกับพ่อค้าคนกลางได้

ปัญหาด้านแหล่งสินเชื่อ ปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการผลิตคือสินเชื่อ เกษตรกรส่วนใหญ่ยังยากจนและมีความต้องการได้รับสินเชื่อเพื่อการเกษตร แต่ ประสบปัญหาที่จะได้รับสินเชื่อจากสถาบันการเงินที่ได้รับการรับรองจากรัฐบาล เพราะการขอกู้ยืมเงินจากสถาบันการเงินจะต้องมีหลักประกันและขั้นตอนให้²⁵

²³ สุทธิพันธ์ จิราธิวัฒน์, "การปรับโครงสร้างการค้าของประเทศไทย" หน้า 6-25, 26.

²⁴ ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 140 เรื่องกลุ่มเกษตรกร (พ.ศ. 2515).

²⁵ พีรสิทธิ์ สมแก้ว, "โลกหมุนไป : 7 ประเด็นสาเหตุทำไมชาวนา ยังจน", เดลินิวส์ (10 กันยายน 2537) : 12.

สินเชื่อของสถาบันการเงินของรัฐต้องใช้ระยะเวลาที่ยาวนาน ดังนั้นเกษตรกรส่วนใหญ่ซึ่งจำเป็นจะต้องกู้ยืมเงินมาใช้ในการผลิตจึงนิยมทำการกู้ยืมเงินจากญาติเพื่อนบ้าน และพ่อค้ามากกว่า แม้ออกเบี้ยของเงินที่กู้ยืมจากพ่อค้าสูงมากก็ตาม เกษตรกรเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่กู้มาจากสหกรณ์หรือกลุ่มเกษตรกรและธนาคาร

ปัญหาด้านระบบการตลาด ระบบการตลาดของสินค้าเกษตรส่วนใหญ่ก็ยังติดขัดกับรูปแบบดั้งเดิมซึ่งมีช่องทางการตลาดโดยผ่านระบบพ่อค้าท้องถิ่นหลายชั้นตอนจนทำให้สินค้าเกษตรที่จะไปสู่ผู้บริโภคทำให้ต้นทุนการตลาดสูงเกินไปเพราะแต่พ่อค้าแต่คนมักจะหักค่าใช้จ่ายที่ตนเสียไปกับกำไรที่ตนคาดว่าจะได้รับ ซึ่งหากว่ามีพ่อค้าคนกลางจำนวนมากจะทำให้ต้นทุนการตลาดสูงขึ้นด้วย นอกจากนี้การกำหนดราคาสินค้าอาศัยหลักของดีมานด์และซัพพลายระหว่างผู้ซื้อและผู้ขายเป็นสำคัญ การที่ไม่มีศูนย์รวมหรือศูนย์กลางการซื้อขายที่จะเอื้อให้เกษตรกรทำการขายสินค้าโดยมีผู้ซื้อจำนวนมากและมีการแข่งขันด้านราคาสินค้าและมีสถานที่ขายที่แน่นอนทำให้กลไกแห่งราคาทำงานได้อย่างไม่สมบูรณ์ นอกจากนี้ความไม่สะดวกทางด้านคมนาคมขนส่งเป็นปัจจัยที่ทำให้เกษตรกรต้องมีค่าใช้จ่ายสูงในการขนถ่ายสินค้าตามขั้นตอนต่างๆทำให้เกิดความเสียหายต่อคุณภาพของสินค้า²⁶

ปัญหาเกี่ยวกับการแทรกแซงของรัฐ ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศไทยประกอบอาชีพเกษตรกรรม การที่ราคาสินค้าเกษตรมีราคาตกต่ำทำให้รายได้ของเกษตรกรลดลง ทำให้รัฐต้องมีบทบาทในการเข้าไปแทรกแซงราคาสินค้าเกษตร เช่นการกำหนดราคาประกันสินค้าบางประเภท บทบาทและมาตรการของรัฐดังกล่าวที่เข้าไปแทรกแซงระบบการตลาดทำให้มีผลกระทบต่อราคาสินค้าที่เกษตรกรได้รับเพราะการแทรกแซงของรัฐบาล มักจะทำให้เกิด

²⁶ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ : กองประสานความร่วมมือภาคีรัฐบาลและเอกชน "การดำเนินงานพัฒนาตลาดสินค้าเกษตรในช่วงแผนฯ 6", หน้า 17

ภาระค่าใช้จ่ายสำหรับพ่อค้าคนกลาง ซึ่งมีผลต่อราคาที่เขาซื้อจากเกษตรกรด้วย²⁷

ปัญหาด้านกฎหมาย

ปัญหาเกี่ยวกับหลักฐานในการซื้อขาย การซื้อขายสินค้าเกษตรระหว่างพ่อค้ากับเกษตรกรส่วนใหญ่มิได้ทำเป็นลายลักษณ์อักษรแต่อาศัยความไว้วางใจระหว่างพ่อค้ากับเกษตรกรเป็นสำคัญทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมแก่คู่สัญญา เพราะบางครั้งเมื่อพ่อค้าเห็นว่าราคาที่ดินได้ทำสัญญาซื้อขายล่วงหน้ามีราคาสูงกว่าราคาสินค้าตามท้องตลาด พ่อค้าอาจบิดพลิ้วไม่ปฏิบัติตามสัญญาทำให้ต้องมีการดำเนินคดีกับคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งและทำให้เกิดความล่าช้าในการซื้อขาย

ปัญหาเกี่ยวกับความรู้ของผู้ซื้อและผู้ขาย ชาวนาส่วนใหญ่ไม่มีความรู้ทางกฎหมายที่เพียงพอ ทำให้เสียเปรียบต่อนายทุนในการทำนิติกรรมสัญญาประเภทต่าง เช่น ชาวนามีความประสงค์จะกู้ยืมเงินจากนายทุนขั้นตอนการกู้ยืมเงินจะกระทำโดยการนำเอาโฉนดที่ดินไปมอบให้แก่ผู้ให้กู้เพื่อเป็นหลักประกันการชำระหนี้ ผู้ให้กู้จะทำการกรอกตัวเลขการกู้ยืมด้วยตัวดินสอด่และบอกกับผู้กู้ว่าเป็นการขายฝากที่ดิน เมื่อครบกำหนดแล้วหากผู้กู้ไม่ชำระหนี้ตามสัญญา ผู้กู้จะต้องทำการโอนที่ดินให้แก่ผู้กู้ ซึ่งการกระทำดังกล่าวมิใช่เป็นการขายฝากแต่เป็นการกู้ยืมเงินโดยการเอาโฉนดที่ดินเป็นประกันเท่านั้น ดังนั้นหากมีเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้มีความรู้ทางกฎหมายและเศรษฐกิจเกษตรกรรมเป็นตัวกลางในการควบคุมให้การทำสัญญาให้เป็นไปตามกฎหมายจะทำให้เกิดผลดีกับเกษตรกร²⁸

²⁷ บริษัทการจัดการเกษตรและอุตสาหกรรมจำกัด "รายงานผลการศึกษาเพื่อปรับปรุงระบบตลาดสินค้าเกษตร (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์พัฒนาศึกษา ตุลาคม 2526), หน้า 7.

²⁸ พิชัยศักดิ์ ทรยางกูร "เกษตรนิติกร" วารสารกฎหมาย 2 (ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2519) หน้า 198.

6.1 ปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับการซื้อขายข้าว²⁰ การซื้อขายข้าวนอกจากจะประสบปัญหาเช่นเดียวกับการซื้อขายสินค้าเกษตรอย่างอื่นแล้ว ชาวนายังประสบปัญหาอีกดังนี้

6.1.1 ปัญหาความไม่แน่นอนของราคาข้าวเปลือก การกำหนดราคาข้าวส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับความต้องการและราคาซื้อขายที่พ่อค้าได้ทำ สัญญาซื้อขายล่วงหน้ากับต่างประเทศและราคาดังกล่าวถือเป็นความลับระหว่างพ่อค้าด้วยกัน ดังนั้นเกษตรกรจึงไม่อาจทราบราคาดังกล่าวเพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการกำหนดราคาข้าวเปลือกให้สูงพอคุ้มกับต้นทุนได้

6.1.2 ปัญหาความจำเป็น เกษตรกรส่วนใหญ่มีความจำเป็นต้องรับขายในช่วงก่อนฤดูเก็บเกี่ยวและช่วงต้นฤดูที่มีปริมาณผลผลิตออกสู่ตลาดมาก เพราะข้าวมีลักษณะพิเศษที่ไม่สามารถเก็บรักษาไว้ได้นานๆ เพราะจะทำให้น้ำหนักของข้าวลดลงและขายไม่ได้ราคา ดังนั้นเกษตรกรจึงต้องขายผลผลิตในราคาต่ำประกอบด้วยเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีสถานที่เก็บรักษา หรือยุ่งยากที่จะเก็บในปริมาณมากได้ จึงไม่มีโอกาสเก็บรักษาข้าวเปลือกไว้เพื่อรอราคาได้สูงขึ้นได้ เมื่อสินค้าพ้นจากความครอบครองของเกษตรกรไปแล้ว แต่ความต้องการสินค้าประเภทนั้นมีสูงขึ้นทำให้พ่อค้าสามารถกำหนดราคาได้ตามใจชอบ

6.1.3 ปัญหาคุณภาพข้าว พ่อค้าจะกำหนดราคาตามคุณภาพของข้าว เช่นข้าวนาปรังซึ่งเก็บเกี่ยวในช่วงฤดูฝน แต่มักจะถูกฝนหรือไม่ได้ตากให้แห้งเพราะไม่มีลานตาก ทำให้ข้าวเปลือกมีราคาต่ำเพราะความชื้นสูงดังนั้น พ่อค้าที่รับซื้อจึงมักจะเอาเรื่องคุณภาพข้าวมาเป็นข้ออ้างที่จะกำหนดราคาซื้อให้ต่ำลงอยู่เสมอ

6.1.4 ปัญหาระบบการซื้อขาย เกษตรกรมักจะนิยมขายข้าวเปลือกโดยการใช้งัดตวงมากกว่าเพราะมีความสะดวกมากกว่าการชั่ง

²⁰ สถาบันวิจัยสังคมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โครงการศึกษาโครงสร้างตลาดสินค้าเกษตรภาคกลางและภาคตะวันตก หน้า 4-11.13-16.

น้ำหนัก แต่วิธีดังกล่าวทำให้ชาวนาเสียเปรียบในการซื้อขายเนื่องจากข้าวหนึ่ง
เกวียนจะมีปริมาณเท่ากับหนึ่งพันกิโลกรัมหรือเท่ากับหนึ่งร้อยถัง หากใช้วิธีดวง
ถังกับข้าวเปลือกในภาคกลางส่วนใหญ่จะเป็นข้าวพันธุ์ดีมีน้ำหนัก ข้าวเปลือกดวง
1 ถัง เมื่อนำไปชั่งจะได้ประมาณ 10.6 กิโลกรัม การที่เกษตรกรนิยมใช้วิธี
ดวงถังโดยคำนวณปริมาณข้าวหนึ่งเกวียนเท่ากับหนึ่งร้อยถังทำให้เกษตรกรเสีย
เปรียบ เพราะเมื่อพ่อค้านำมาขายต่อให้โรงสีโดยการชั่งจะได้ข้าวเปลือกมาก
ขึ้นเป็น 1,060 กิโลกรัมต่อ 1 เกวียน ทำให้พ่อค้าได้กำไรอีก 60 กิโลกรัม

6.1.5 ปัญหามาตรฐานข้าว ข้าวแบ่งได้หลายชนิดเช่น
ข้าวเปลือกจะแยกเป็นข้าวเปลือกเจ้า 100 % ชั้น 1, ชั้น 2, ชั้น 3 ข้าว
เปลือก 5 %, 10 %, 15 %, 25 % เป็นต้น เกษตรกรไม่สามารถแยกหรือ
ระบุได้ว่าข้าวเปลือกของตนเป็นข้าวเปลือกชนิดใด โดยทั่วไปแล้วผู้ซื้อคือโรงสี
หรือพ่อค้าท้องที่จะเป็นผู้ชี้ว่าเป็นข้าวชนิดใด เกษตรกรจึงถูกเอาเปรียบในด้าน
คุณภาพข้าว

6.1.6 ปัญหาวิธีการตลาด ตลาดข้าวมีความซับซ้อน
อาศัยความไว้วางใจระหว่างพ่อค้ากับเกษตรกร ดังนั้นการซื้อขายสินค้าเกษตร
ต้องผ่านมือพ่อค้าคนกลางจำนวนมาก ทำให้ตลาดมีความซับซ้อนมากขึ้นทำให้ค่า
ใช้จ่ายต่าง ๆ ซึ่งเป็นต้นทุนการตลาดสูงขึ้นราคาที่เกษตรกรได้รับกับราคาที่
ผู้บริโภคต้องจ่ายจึงมีความแตกต่างกันมาก ซึ่งเป็นปัญหาก่อให้เกิดความไม่เป็น
ธรรมแก่ทั้งเกษตรกรผู้ผลิตและผู้บริโภค

6.1.7 ปัญหาด้านการต่อรองราคา การรวมตัวกันของ
เกษตรกรในปัจจุบันยังมีน้อยและไม่มีการรวมตัวกันอย่างจริงจังเพราะปัญหาด้าน
ผลประโยชน์ระหว่างบุคคล เนื่องจากเกษตรกรมีความเห็นว่าหากให้บุคคลใดเป็น
หัวหน้าจะทำให้บุคคลนั้นได้รับประโยชน์มากกว่าคนอื่นหรือเพื่อแสวงหาผล
ประโยชน์สำหรับตนเองมากกว่ากลุ่มเกษตรกร ทำให้ไม่มีการรวมกลุ่มเพื่อต่อรอง
กับพ่อค้า ทำให้เกษตรกรมีอำนาจในการต่อรองราคาต่ำประกอบกับในบางท้องที่
เกษตรกรมักจะถูกผูกพันอยู่กับพ่อค้าคนกลางไม่กี่ราย สาเหตุประการหนึ่งอาจ

เนื่องจากเกษตรกรมีปัญหาด้านการเงินจึงต้องขายผลผลิตให้แก่พ่อค้าผู้ให้กู้เพียงรายเดียวและอีกประการหนึ่งก็อาจเนื่องมาจากความคุ้นเคยกันระหว่างเกษตรกรและผู้ซื้อที่ซื้อขายกันมานานไม่มีปัญหาเรื่องการชำระเงินค่าผลผลิต จึงทำให้พ่อค้ารายใหม่มีโอกาสที่จะเข้าไปแข่งขันได้น้อยมาก

6.1.8 ปัญหาทางด้านข่าวสารการตลาด เกษตรกรส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ทางด้านข่าวสารการตลาด การกระจายข่าวยังไม่ทั่วถึงและมีความล่าช้า ปกติระบบราคาซื้อขายในท้องถิ่นจะกำหนดออกจากตลาดกรุงเทพฯ นายหน้าหรือหยังจะเป็นผู้แจ้งราคาให้โรงสีในต่างจังหวัดทราบเป็นประจำ เมื่อโรงสีทราบราคากรุงเทพฯ ก็จะสามารถซื้อขายข้าวเปลือกราคาเกวียนละเท่าไรแล้ว จึงจะซื้อข้าวเปลือกจากพ่อค้าในระดับต่างๆ หรือเกษตรกรบางครั้งราคาผันผวนขึ้นลง เช่นเมื่อราคาที่หยังแจ้งต่ำ แต่ต่อมาราคากรุงเทพฯ สูงขึ้น โรงสีก็ยังซื้อในราคาต่ำโดยที่ชาวนาไม่ทราบราคาที่สูงขึ้นแล้ว เป็นต้น

6.1.9 ปัญหาการคมนาคมขนส่งไม่สะดวก เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มียานพาหนะในการขนส่งเพื่อส่งสินค้าไปขายที่ตลาดประกอบกับเส้นทางคมนาคมขนส่งไม่สะดวก ทำให้เกษตรกรจำเป็นต้องขายผลผลิตที่หน้าลาน โดยมีพ่อค้าที่รับซื้อเป็นผู้ขนส่งเองและจะหักค่าใช้จ่ายในการขนส่งจากเกษตรกรโดยที่เกษตรกรไม่สามารถต่อรองได้ นอกจากนี้ในบางท้องที่ที่การคมนาคมลำบากอาจจะมีพ่อค้ารับซื้อเพียงรายเดียว ซึ่งก่อให้เกิดการผูกขาดทำให้เกษตรกรถูกกดราคาต้องขายผลผลิตให้ในราคาต่ำ

6.1.10 ปัญหาด้านนโยบายข้าวของรัฐบาล ชาวนาเป็นประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ การที่ชาวนาขายข้าวได้ราคาต่ำมีผลกระทบต่อความมั่นคงทำให้รัฐบาลพยายามใช้กลไกการตลาดข้าวที่มีอยู่แทรกแซงเพื่อให้เกษตรกรโดยทั่วไปขายข้าวเปลือกได้ในราคาที่กำหนดไว้ โดยให้ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย อตค. สหกรณ์การเกษตร โรงสีของกลุ่มเกษตรกร ออกรับซื้อข้าวเปลือกในเขตที่ราคาตกต่ำและพยายามกระตุ้นให้ตลาดข้าวปลายทางคือผู้ส่งออกเร่งซื้อข้าวจากเกษตรกรในราคาสูงช่วงต้นฤดูการผลิต โดยออก

มาตรการเร่งรัดการส่งออกและกำหนดให้ผู้ส่งออกซื้อข้าวช่วงต้นฤดูการผลิตเพื่อเก็บสำรองไว้สำหรับเป็นมูลภัณฑ์กันชน และเพื่อการส่งออก แต่ปรากฏว่ามาตรการต่าง ๆ ไม่สู้จะได้ผลเพราะเกษตรกรส่วนใหญ่ขายข้าวไม่ได้ตามราคาที่กำหนด นอกจากนี้ มาตรการต่าง ๆ ของรัฐบาลที่จะทำให้การส่งข้าวออกมีความคล่องตัวมากขึ้น เช่น การประกาศให้การส่งออกเป็นไปโดยเสรี ลดอัตราค่าธรรมเนียมการส่งออกเพื่อลดต้นทุนของพ่อค้าส่งออก และการประกาศเรื่องการเก็บรักษาข้าวสำรองลงนั้น มาตรการบางอย่างมีการเปลี่ยนแปลงบ่อยครั้งเกินไป เช่นการประกาศลดภาระข้าวสำรองทำให้การค้าข้าวอาจหยุดชะงักได้ เพราะผู้รับซื้อต่างประเทศหรือที่จะซื้อข้าวจากประเทศไทยด้วย จนกว่าจะแน่ใจว่าไม่มีการเปลี่ยนแปลงใดๆ อีกสภาวะเช่นนี้ถ้าเกิดในช่วงที่ข้าวยังอยู่ในมือเกษตรกรก็อาจทำให้เกษตรกรขายข้าวไม่ได้หรือขายได้ในราคาต่ำ

6.1.11 ปัญหาด้านราคาจากตลาดโลก ปัจจุบันมีการส่งข้าวออกไปจำหน่ายในต่างประเทศ ดังนั้นการกำหนดราคารับซื้อข้าวส่วนใหญ่มาจากต่างประเทศ แต่การซื้อขายข้าวในต่างประเทศมีการราคาแข่งขันสูงทำให้บางครั้งการกำหนดราคารับซื้อข้าวจึงไม่อาจกำหนดได้ตามความพอใจของเกษตรกร ราคาข้าวจะสูงหรือต่ำต้องเป็นไปไปตามราคาตลาดโลก

6.2 ปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับการซื้อขายยางพารา การซื้อขายยางพารานอกจากชาวสวนยางจะประสบปัญหาเช่นเดียวกับเกษตรกรประเภทอื่นแล้ว ชาวสวนยังประสบปัญหาดังต่อไปนี้

6.2.1 ปัญหาเกี่ยวกับการรับทราบข้อมูลข่าวสาร
บริษัทขนาดใหญ่ซึ่งทำหน้าที่รับซื้อยางแผ่นจากชาวสวน เช่น บริษัทยางไทย ปักข์ใต้ จำกัด (บริษัทเต็กบีฮั้ง จำกัด) มีเครือข่ายอยู่ในตลาดซื้อขายสินค้าล่วงหน้าในประเทศสิงคโปร์ มาเลเซีย และทราบถึงสภาวะความต้องการยางของประเทศผู้ใช้เป็นอย่างดีทำให้สามารถวางแผนและกำหนดราคารับซื้อยางได้เหมาะสมกับสภาวะของตลาด ขณะเดียวกันเจ้าของสวนส่วนใหญ่ทราบราคาจากราคาตลาดกลางซึ่งมีผู้ทำการซื้อขาย ณ ตลาดกลางยางที่อำเภอ

หาที่ใหญ่ จังหวัดสงขลา ซึ่งต้องอิงราคาตลาดสิงคโปร์และมาเลเซียเป็นหลัก ทำให้ไม่สามารถทราบความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับราคาอย่างที่แท้จริงได้ ทำให้ผู้ซื้อสามารถกำหนดราคาได้ตามใจชอบ

6.2.2 ปัญหาเกี่ยวกับความปลอดภัย เจ้าของสวนยางในเขตสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มักประสบปัญหาเกี่ยวกับโจรผู้ร้าย บางครั้งมีการเรียกเงินค่าคุ้มครองจากเจ้าของสวน หากเจ้าของรายใดปฏิเสธจะไม่ได้รับความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินและต้องหยุดการผลิตยางทำให้ขาดรายได้ดังกล่าว

6.2.3 ปัญหาด้านคุณภาพของยาง ลูกจ้างผู้ทำการกรีดยางส่วนใหญ่ขาดประสบการณ์ในการกรีดยางทำให้ได้ยางที่มีคุณภาพไม่ดีเท่าที่ควร ประกอบกับเจ้าของสวนบางรายได้ใช้น้ำกรดที่มีคุณภาพต่ำในการผสมเพื่อทำยางแผ่น บางครั้งกรรมวิธีในการทำยางแผ่นมีประสิทธิภาพต่ำทำให้มีสิ่งสกปรกเจือปน เป็นเหตุให้ผู้ซื้ออ้างเหตุที่เป็นยางคุณภาพต่ำและตีราคาเฉลี่ยของยางเบอร์ 3³⁰

6.2.4 ปัญหาด้านวิธีการตลาด ยางที่เกษตรกรนิยมทำการผลิตได้แก่ยางแผ่น จากวิธีการตลาดตามแผ่นภูมิที่ 1 จะเห็นได้ว่าวิธีดังกล่าวมีความซับซ้อนและผ่านพ่อค้าหลายระดับ พ่อค้าแต่ละคนกำหนดราคาที่ทำกำไรซื้อขายจากราคาที่ทำกำไรซื้อขายในต่างประเทศหักด้วยค่าใช้จ่ายการตลาดและกำไรที่ตนคาดว่าจะได้รับ ดังนั้นหากค่าใช้จ่ายดังกล่าวสูงเกินไปจะทำให้ราคาที่ชาวสวนได้รับต่ำกว่าที่ควร

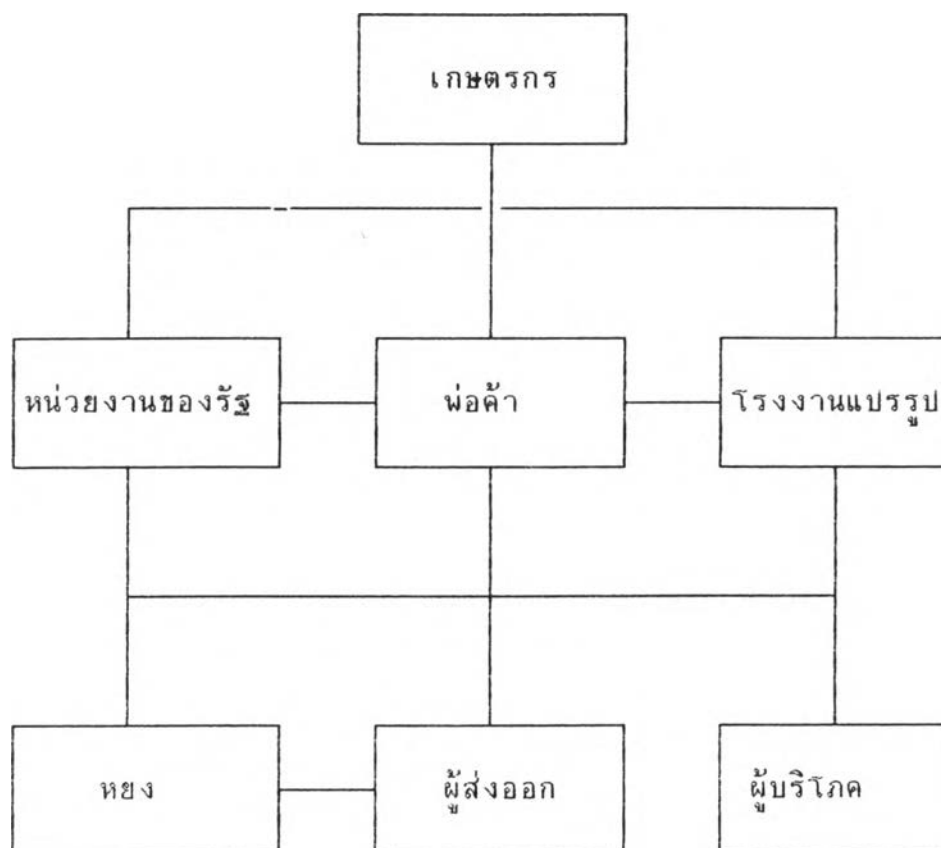
6.2.5 ปัญหาการผูกขาดในการส่งออกยางพารา ปัจจุบันการส่งออกยางพาราของประเทศไทยถูกผูกขาดโดยบริษัทยางไทยปักษ์ใต้ (บริษัท เต็กบีฮิง จำกัด) เนื่องจากยางพาราที่ชาวสวนผลิตส่วนใหญ่เป็นยางแผ่นดิบไม่สามารถทำการส่งออกได้ทันทีจำเป็นจะต้องแปรรูปเป็นยางแผ่นรมควัน ยางเครบ

³⁰ไพศาล โชติไพบูลย์พันธ์ เอกสารวิชาการเรื่องการกรีดยางและทำยางแผ่นดิบ (ภาคใต้) มปท. มปพ. หน้า 18.

ยางแท่ง หรือน้ำยางเข้มข้น เสียก่อน แต่การจัดตั้งโรงงานแปรรูปยางต้องใช้เวลา
เงินทุนในอัตราสูง ทำให้ผู้ส่งออกบางรายเท่านั้นที่สามารถทำการแปรรูปยางเพื่อ
การส่งออก นอกจากนี้ผู้ซื้อยางเพื่อนำไปใช้รายใหญ่มีเพียงไม่กี่รายราย ซึ่ง
บริษัทเหล่านี้ต้องการความแน่นอนในด้านคุณภาพสินค้าและปริมาณสินค้าที่สม่ำเสมอ
ดังนั้นจึงให้ความเชื่อถือแก่ผู้ส่งออกรายใหญ่และทำธุรกิจมานานาน³¹

³¹ธนาคารกสิกรไทย จำกัด ส่วนวิชาการ ยางพารา (กรุงเทพมหานคร
:ธนาคารกสิกรไทย จำกัด 2525) หน้า 130 - 133.

แผนภูมิ วิถีตลาดสินค้าเกษตร

หมายเหตุ : โรงงานแปรรูป

ข้าว : โรงสี * สินค้าบางชนิด เช่น ปอ, ยาง, ข้าวโพด

น้ำตาล : โรงงานน้ำตาล ** สินค้าบางชนิดไม่ผ่านโรงงานแปรรูป
เช่น ข้าวโพด

ปอ : โรงอัดเบลล์ . คลังสินค้า

กาแฟ : คั่วกาแฟ

ตลาดส่งออกของสินค้าออกสำคัญ ปี 2535³²

ข้าว	เปอร์เซ็นต์
RICE	
1. อิหร่าน (IRAN)	10.2
2. สหภาพโซเวียต(เดิม) (U.S.S.R., FORMER)	8.3
3. ฮ่องกง (HONG KONG)	7.5
4. อินโดนีเซีย (INDONESIA)	6.3
5. สิงคโปร์ (SINGAPORE)	5.7
6. สหรัฐอาหรับเอมิเรตส์ (U.ARAB EMIRATES)	5.0
7. สหรัฐอเมริกา (U.S.A.)	5.0
8. เบนิน (BENIN)	4.9
9. แอฟริกาใต้ (S.AFRICA)	4.1
10. มาเลเซีย (MALAYSIA)	3.9
11. ประเทศอื่น ๆ (OTHER COUNTRIES)	39.1

ที่มา กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์

³² กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์ สถิติการค้าและเครื่องชี้สภาวะ หน้า 15